

הערות והשגות על המאמר: הרווחיות בענף הבקר

א. לרשימתו של מ. זיידמן על הרווחיות בענף הבקר (חוברת 42)

מאמצו של הח' זיידמן ראוי לציון מיוחד על נסותו לנתח את הגורמים המשפיעים על רווחיות הענף, בו אנו עוסקים. כולנו מרגישים בחוסר מחקרים והדרכה בשאלה זו, שהיא למעשה החשובה ביותר והיא הקובעת את היקף הענף ורמת-חיייו של בעל המשק. אין בדעתי לבחון את המספרים והסיכומים שהובאו ברשימה הנ"ל, אולם אני רואה צורך בהבהרה מיוחדת של נקודות מספר שלא הודגשו די הצורך.

אעיר בראשונה בענין הדיאגרמה, המדגימה את "איזור האיוון" בתנאי תשומה ותפוקה משתנים. המעייין בדיאגרמה מתרשם בצורה בולטת שהכנסת הנטו תגדל ביחס ישר לעליה בתנובה הממוצעת באם מחירי החלב והמזון נשארים יציבים ביחס שביניהם. והרי ידוע לכל המתעניין בבעיות אלו שכאן לפנינו דוגמה אופיינית של חוק "התפוקה הפוחתת" (Law of diminishing returns) לכן — קו, המסמל מצב כלשהו לגבי היחס בין המחירים לבין מזון לחד לב, לא יכול להיות בשום אופן קו ישר (rectilinear) אלא עקום (curvilinear) כי אחרת כדאי היה מבחינה כלכלית להגביר את התנובה הממוצעת עד לאינסוף.

למותר הוא להדגיש שבמציאות אין כך המצב, וכל בוקר או בעל משק בכלל הרגיש בכך והתנסה בדבר במקרה זה או אחר (דוג' מאות לרוב ניתנות לנו לגבי כמויות המים להשקיית גידול מסוים, מנת הדשנים וכדומה). אין להסיח את דעתנו מהעובדה שתנובה גבוהה יותר מושגת מאותה פרה בכוח מזון רב יותר באופן יחסי לכל ליטר ואולי גם מזון יקר יותר; ויש להנחת שזה כרוך גם בעבודה רבה יותר בטיפול בפרה ובעגלה גם יחד, ואיני יודע למה לא הוערכה ברשימה הנ"ל במידה מספקת העבודה, בידענו שזהו סעיף הוצאה שני בדרגה ובחשיבות לאחר סעיף ההוצאה למזון. והרי סעיף העבודה, היקפו ויעילותו,

נתון כולו בידי בעל העדר. חשיבות מיוחדת נודעת עוד לסעיף העבודה משום שזהו גורם הנתון בדרך כלל במצב של "חוסר ידיים עובר דות", ומתקבל על הדעת שמשקים לא מעטים ישקלו את רווחיות הענף לאור ההכנסה ליום עבודה (מחמת התחרות של ענפי משק אחרים). בנוסף לזה יש הכרח להביא בחשבון את שאלת היעילות והרווחיות בניצול המים, הקרקעות והון ההשקעה. כל הגורמים האלה הם בעלי אופי מוגבל ביותר וכמעט שאינם נתונים לשינוי תוך זמן קצר.

כדי ללמוד ולהפיק תועלת ממחקר כלכלי, עלינו להיזקק לו בכל מקרה בהתאם לתנאים המיוחדים, בהם נתון הענף או המשק. ממוצעים ארציים לא יעזרו לבוקר כפרט. משום כך איני יכול לקבל את ה"עובדות" כפי שמסכם אותן הח' זיידמן, שאחת מהן, למשל, אומרת שכל עליה בתנובה ב-100 ק"ג מגדילה את ההכנסה ב-15 ל"י לפרה; אותו דבר לגבי עובדות אחרות. גם מחיר יחידת המזון כשלעצמו אינו הגורם הקובע אם לא נדע ולא נזכור מה אפר שר לייצר ביחידת מזון זו.

ברצוני להעיר עוד בקשר עם הפיסקה האר"מרת ש"סלקציה חריפה תהיה מוצדקת גם להבא, בתנאי שהיא עשויה להעלות את התנובה הממוצעת ב-300 ק"ג לפחות". נדמה שבר' עדרים אשר טופחו במשך שנים תוך מגמה של רמת תנובה גבוהה אין לקוות הרבה להגברת התנובה הממוצעת בעקב הסלקציה, שעיקר כוחה מתבלט בעדרים בעלי רמה נמוכה יותר. לעומת זאת יועילו בשיעור רב יותר, בעדרים המטופחים, הזנה מעולה וטיפול טוב. הישגים ושיפורים בשטחים אלה יעלו לנו, כמובן, בהוצאות גדולות יותר, ובכך הננו מגיעים לנקודה, בה פתחתי את הערותי והשגותי.

ב. הערה מיוחדת לרשימתו של הח' דן מגבעת עוז

דבריו של הח' דן הדהימוני: הוא מספר על הישגים נכבדים בהגברת התנובה, כן הוא מציין

שיפורים והתקדמות בייצור המספוא, ועל אף כל זאת — כולו חששות לאיזון ההוצאות והכנסות בענף! יורשה לי לא להיות שותף לחרדתו וחששותיו, אם גם ידוע לי שתנובות כה גבורות „ניקנות” במחיר גבוה יותר (ליחידת ייצור) מאשר תנובות בינוניות.

קודם כל, הבה ונבחן את המצב לאור הדיאגרמה של הח' זיידמן: אם נניח שמשק גבעת עוז קיבל 27 אג' עבור הליטר חלב ומחיר יחידת המזון הוא 21 יתקבל „עודף הכנסה” לכל פרה כדי 565 ל"י (לכשנאריך ונרים את הקו עד לנקודה שתימצא בדיאגרמה מול התנובה הממוצעת של 6800 ק"ג לפרה בשנה). אם לחשבון את עודף ההכנסה על יסוד „ההנחות הנוספות” (כגון — עליית ההכנסה ב־15 ל"י לכל 100 ק"ג חלב עודפים על התנובה הממוצעת הבסיסית של 5.500 ק"ג וכו') נגיע לסכום כולל של 659 ל"י שיעמדו לזכות כיסוי ריבית, הוצאות כלליות וכו'. קשה להניח שמשק חייב לשאת בהוצאות (נוספות) כה גדולות לפרה בשנה, ואף למעלה מזה, ומשום כך אין עדר בעל תנובה ממוצעת של 6800 ק"ג יכול לשאת את עצמו; מאידך, נאלץ אני להביע את ספקותי אם החישובים של עודף ההכנסה לפי ההנחות והעקרונות של הח' זיידמן הם מציאותיים; אילו היו חישובים אלה מתאימים למציאות הרי בעלי עדרים מסוג זה של גבעת עוז היו טובעים בים של זהב.

המסקנה היא: יש לחקור ולבחון באזורי הארץ השונים את בעיית הרנטאביליות של התנובה הממוצעת תוך התחשבות בכל הגורמים שהעליתי לעיל. יש לפתח שיטת מבחן כלכלי שתקל את ביצוע המבחן בתנאים משתנים ול־פיה אפשר יהיה לקבוע מדי פעם מהי התנובה הממוצעת שמבטיחה את הרנטאביליות. מובן מאליי שאין זה פשוט כל עיקר לעבד שיטה כזו, אולם מן ההכרח לחתור לקראת זה ולשאוב מכאן הנחיות, כי כיום הננו שרויים בחוסר ידיעה מוחלט בשאלות כלכליות אלה ואנו „נדחפים” ו„נסחפים” ע"י עובדות מבלי לדעת כיצד לכוונן.

קב' גניגר, נובמבר 1960 מרדכי ולך

הערות אחדות (למאמרו של מ. זיידמן) אינני בא לערער על המספרים, ולא על צורת הניתוח בכל המקרים, אלא על המסקנות שהוסקו מהטבלאות והחישובים. אסביר זאת בדוגמא: בהתחלת המאמר ובסופו נאמר שרצוי לערוך בירור חריף בעדר הפרות, כי אין חשיבות רבה להפחתה מן החי, בין שהפרות יוצאות את העדר לאחר 4 שנים של ניצול או אחרי 6 שנים; לפי זה יוצא שהבירור מאפשר בכל המקרים הגברת התנובה הממוצעת והגדלת רווחיות הענף. לצער רנו הרב הלכו הרבה משקים בדרך זו וכתוצאה מזה הננו מוצאים, אנחנו המדריכים, רפתות ריקות למחצה ויש הכרח להטיל את ההוצאות הקבועות על כמות קטנה של ליטרים חלב, שיוצרו באותם המשקים. ברור איפוא שלא בכל המקרים מביא עמו הבירור לשם הגברת התנובה את התוצאה המקווה לגבי העלאת הרנטאביליות כי הבירור בלבד לא שינה תנאים מגבילים אחרים, קרה גם לא פעם שהבירור בוצע בעדר שבורר למדי במשך דורות ואז, כמובן, נוכחו שהנטיה „לחזור” לממוצע של העדר (בהתאם לחוק הראגראסיה) בלטה בעדר כזה במידה רבה יותר משבעדרים פחות מבוררים. ובכן — העצה שברשימתו של הח' זיידמן היא אמנם עצה, אך אין בה תועלת ואין היא קולעת למטרה.

ברצוני לנגוע בבעיה נוספת: ברוב המשקים נוטים לצמצם ככל האפשר את חלקו של המספוא הגס בתפריט הכללי, וזה — לא רק בגלל מחירו הגבוה, אלא מחמת צימצום השטחים וגידולי מספוא. לעומת זה אין כל הגבלה בקניית מזון מרוכז, פרט למחירו ואפשרויות השימוש היעיל בו על ידי סוגי הבקר השונים. המזון המרוכז מוגש לעגלות, בשנת חייהן הראשונה בכמויות מוגדרות פחות או יותר, ובשנה השניה לחייהן ניתן לוותר עליו כליל, והן גדלות ומתקיימות על מספוא גס בלבד.

בתחשיבים שהובאו במאמר צויין שתמורת הפרה היוצאת לשוק הבשר מקבלים כ-850 ל"י (500 ק"ג משקל חי לפי 1.70 הק"ג). אני נוטה להניח שרוב הפרות המניבות 5500 ק"ג, משקלן החי נע סביב 600 ק"ג. היוצא מזה שהתמורה הנ"ל היא בהחלט ברמה נמוכה, אולם